

סמינר הקיבוצים – המכללה לחינוך, טכנולוגיה ואמנויות, החוג לקולנוע ותקשורת

התנסות בהוראה מתוקשבת
הצעת פעילות בנושא אינטרנט בטוח

מגישים: חן חורב, משה חרמון

שנת הקורס: ג

רקע תיאורטי

רשת האינטרנט היא מקור הנאה גדול לילדים. ישנם ברשת מספר עצום של אתרים איכותיים ומעניינים, פורומים בנושאים מסקרנים, מאמרים, תמונות, עבודות ועוד פעילויות רבות ומהנות. הבעיה בפעילות באינטרנט, כמו בהרבה תחומים אחרים, היא שלא תמיד ניתן לדעת מתי עוברים הילדים לפעילות שעלולה לגרום להם נזק.

רשת האינטרנט מציעה מגוון רחב של יישומים, דוגמת גלישה באתרי www, דואר אלקטרוני, קבוצות דיון וחדרי שיחה. מחקרים מעלים כי חדרי השיחה (Chat) מספקים את עיקר המשיכה למכורי האינטרנט. חדרי השיחה מאפשרים לאנשים מכל העולם, ללא תלות בהשקפת עולמם, להיפגש בחדר וירטואלי אחד ולשוחח על כל נושא אפשרי. המשתתפים בשיחה בוחרים לעצמם כינוי. הם אינם צריכים להזדהות בשמם האמיתי או למסור על עצמם פרטים מזהים. למעשה, אף אחד מהמשתתפים אינו יכול לדעת האם המשתתפים האחרים דוברים אמת או בודים כזבים מליבם.

במרבית המקרים מתנהלת השיחה באמצעות הקלדה, אם כי הולכת ומתפשטת התופעה של חדרי שיחה בהם יוצרים המשתתפים קשר באמצעות קול ואף בליווי תמונה. חדרי השיחה מקוטלגים לפי נושאים: אהבה, מבוגרים, מוסיקה ועוד, אולם במקרים רבים, השיחות גולשות לכיוונים שונים ובלתי צפויים (עילם, 1998).

כמו בכל תחום אחר בו הורים ומורים מלווים את ילדיהם ומלמדים אותם להבחין בין פעילויות חיוביות לבין פעילויות שליליות, כך גם באינטרנט חובה ללוות ולהסביר. האינטרנט אינו מסובך להבנה ואין צורך להיות מומחים על מנת להבחין בין טוב לרע בתחום זה.

ישנם עבריינים וגופים המשקיעים משאבים ומרץ רב בניסיון לפגוע בילדים באמצעות רשת האינטרנט. פגיעה יכולה להיות על רקע:

מיני – עברייני מין פעילים ברשת במטרה ליצור קשר עם ילדים, על-מנת לפתות אותם לכדי מפגש לצורך ניצול מיני.

פלילי – באינטרנט פעילות קבוצות של עברייני רשת (האקרים) הפורצים למחשבי חברות וגופים ממשלתיים וגורמים להשחתה ודליפות מידע. עבריינים אלה יכולים אף לנסות לגייס את ילדיכם לביצוע משימות מסוג זה.

לאומני – קבוצות או אנשים הרואים בילדים אמצעים להשגת מטרות לאומניות.

רוב הילדים הנופלים קורבן לעברייני רשת מבליים זמן רב בגלישה, בעיקר בצ'אטים ובחדרי שיחות. שעות הערב הן השעות המסוכנות ברשת מבחינה מינית. פושעי מין מנצלים שעות פנויות אלה לאיתור ופיתוי ילדים. (הירש, 2007)

ממחקר שערכה הפסיכולוגית קימברלי יונג, בשם "Caught In The Web" עולה שילדים עלולים להתמכר לאינטרנט, בעיקר בעקבות שימוש מופרז בחדרי השיחה, אבל גם כתוצאה מגלישה אינטנסיבית ומהשתתפות במשחקים מקוונים. התמכרות הילד לאינטרנט פוגעת בו ישירות. היא עלולה להפוך אותו לאדם מתבודד ולהרוס את חיי המשפחה לעתיד שלו. ממחקרה של יונג ניתן ללמוד כי רשת האינטרנט מספקת לילד מפלט מההתמודדות היומיומית ומאפשרת לו ליצור קשר עם חברים חדשים, בלי צורך לבוא עימם במגע פיזי. יונג מביאה מספר מקרים קשים, במטרה להראות שהתופעה חמורה יותר מכפי שנוטים לחשוב. הסיפור המזעזע ביותר שייך, ככל הנראה, למשפחה בה ילד בן 12, אשר ניפח את חשבון הטלפון המשפחתי לכ- 1,300 דולר בחודש, ירה באימו לאחר שזו ניתקה את החיבור שלו לאינטרנט. יחד עם זאת, ישנם מומחים הסבורים שעדיף שהילדים ישתמשו בכלי טכנולוגי הדורש מידה מסוימת של הפעלה אקטיבית מאשר שיבלו את אותן שעות בצפייה פסיבית בתוכניות טלוויזיה. ילדים משתמשים באינטרנט בכדי לשחק, לבנות מערכות יחסים ולחקור את העולם. רשת האינטרנט מסייעת לילדים בהקניית תחושת זהות, החיונית להתפתחותם.

במקרה של חשש להתמכרות הילד/ה, יכולים ההורים להטיל את מרותם, אולם גם כאן לא כדאי לבצע צעדים נחפזים לפני שמתיעצים עם מומחה. הורים עשויים להסתייע בעצות שמשיאה יונג :
* אל תאסרו על הילד להשתמש באינטרנט לחלוטין. פעולה זו עלולה להפוך אתכם לאויביו. במקום זאת הציבו גבולות ברורים לגבי זמן השימוש. למשל: שעת גלישה יומית אחרי הכנת השיעורים.
* בקשו מהילד לערוך רישום לגבי הזמן שהוא מבלה בשימוש ברשת האינטרנט.
* עודדו את הילד לבצע פעולות אלטרנטיביות לגלישה.
יש לזכור שהקניית יסודות שימוש נכונים לילד ברשת האינטרנט, תחת הנחיה ופיקוח מתאימים, תסייע לו לפתח חשיבה עצמאית ולמידת חקר - יכולות אשר עשויות להוות את המפתח להצלחת הילד בעולם הטכנולוגי של המאה העשרים ואחת. (עילם, 1998)

פרטי המסגרת

הפעילות מיועדת לתלמידים בכיתות י'-י"ב ובמהלכה תחולק הכיתה לקבוצות בנות 5-6 תלמידים כול אחת.

הפעילות מתרחשת בתוך הכיתה במסגרת שעת המחנך והיא מצריכה שימוש במקלט טלוויזיה ו/או מקרן שקופיות.

הפעילות מגיעה בעקבות ריבוי התופעות של אלימות מילולית ופיסית בין בני נוער לבין עצמם ובין בני נוער לבוגרים מהם, בעקבות שימוש לא בטוח ברשת האינטרנט. בבסיס הפעילות יוצגו לתלמידים תרחישים למצבי סיכון באינטרנט עליהם הם יצטרכו להביע את דעותיהם ולהציע דרכי התמודדות עימם. כאמור, האוריינטציה היא חינוכית ומטרתה העיקרית היא הטמעת עקרונות בקרב התלמידים לשימוש נכון ובטוח ברשת האינטרנט, כזה שימנע מהם להיחשף לסכנות במהלך גלישתם.

מטרות לימודיות

- התלמיד יגדיר מהו שימוש נכון ברשת האינטרנט.
- התלמיד יסביר מצבי סיכון אפשריים במהלך גלישה ברשת האינטרנט.
- התלמיד יסביר את אופציית האשליה שבמציאות הוירטואלית.

מטרות חינוכיות

- חינוך לחשיבה ביקורתית ומערכת שיקולי דעת בעת צריכת תכנים ברשת האינטרנט.
- התלמיד יתמודד עם מצבי סיכון במהלך גלישה ברשת האינטרנט כך שיצא מהם ללא פגע נפשי או גופני.
- חינוך לחשיבה עצמאית ויצירתית במהלך פיתוח העקרונות לשימוש בטוח ברשת האינטרנט.
- התלמיד יפתח ויגלה אתרי אינטרנט ידידותיים בעלי השפעות חיובית בלבד בעלי מסרים ערכיים, מוסריים וחינוכיים.

אינטרנט בטוח - הצעת פעילות

הפעילות המוצעת מיועדת לשימוש במסגרת שעת המחנך השבועית לכיתות י"ב.

משך הפעילות: שעה.

מהלך הפעילות

5 דקות – הקרנת קטע ממהדורת החדשות המדווח על מותו של הנער אופיר רחום שנרצח לאחר שיצר קשר עם בחורה באינטרנט שפיתתה אותו להגיע לפגוש אותה בעיר רמאללה. לחילופין, ניתן להציג כתבה עיתונאית העוסקת במקרה פגיעה בבני נוער שנבעה משימוש חסר זהירות שלהם ברשת האינטרנט. הפגיעה יכולה להיות מילולית או פיסית אך כזו שהייתה בעלת השפעה רבה על הנער/ה ו/או על סביבתם.

5 דקות – בדיקת כמות התלמידים הגולשים ברשת האינטרנט בהרמת יד, בדיקת כמות התלמידים שנטלו חלק בצ'אט אינטרנטי בהרמת יד ולו פעם אחת בחייהם ולבסוף בדיקת כמות האנשים שחשו כי היו חשופים לסכנה זו או אחרת במהלך גלישתם ברשת. התלמידים יספרו על הסכנות השונות בהן נתקלו.

20 דקות – חלוקת הכיתה לקבוצות של 5-6 תלמידים. כול קבוצה מקבלת לידיה כרטיסיה (ראה נספחים) בה מתוארים שני תרחישים העשויים לקרות במהלך חשיפת בני נוער לרשת האינטרנט. לכרטיסייה מצורפות שאלות עליהן התלמידים משיבים בצוותא.

20 דקות – התלמידים יציגו בפני הכיתה את התשובות לסוגיות שעלו מן הכרטיסיות עליהן עבדו. התשובות ירשמו על הלוח.

10 דקות – סיכום השיעור דרך גיבוש מסמך עקרונות לשימוש נכון ברשת האינטרנט על פי תשובות התלמידים שנכתבו על הלוח. בסיום הפעילות התלמידים יקבלו דפים עם מידע על אתרי אינטרנט הרלוונטיים לפעילות בנושא אינטרנט בטוח (ראה נספחים).

נספח

להלן ארבעת המקרים שיוצגו לתלמידים על גבי הכרטיסיות שינתנו להם (על גבי כול כרטיסיה יהיו 2 מקרים):

- נועה בת ה-16 מתכתבת למעלה משנה עם אדם אותו הכירה בצ'אט באינטרנט. האדם מציג עצמו ככדורגלן צעיר המשחק בנבחרת הנוער של ישראל. במהלך השיחות בין שניהם, נועה מוסרת פרטים אינטימיים ומתפתחת ביניהם מערכת יחסים בעלת אופי רומנטי. כאשר השניים מחליטים להיפגש מספר האדם לנועה כי גילו הוא למעשה מעל 40 אך לא מוסר את גילו המדויק.

נועה חשה מבולבלת ואינה יודעת מה לעשות כעת בקשר לפגישה בינה לבין אותו אדם גם בשל העובדה שפיתחה רגשות עזים כלפיו.

- מוטי בן ה-17 נתקל בבעיות טכניות במחשבו שמתחיל לעבוד בצורה איטית. הוא פונה לחפש עזרה בפורום אינטרנטי העוסק בתקלות טכניות במחשבים. במהלך החיפוש אחר פתרון לבעיותיו, פונה אל מוטי גולש המציג עצמו כרועי, טכנאי מחשבים עצמאי שנשמע אמין ומקצועי בתחומו. לאחר ניסיונות ספורים לסידור בעייתו של מוטי דרך מתן עצות בפורום, עצות שאינן עובדות, השניים עוברים לשוחח בתוכנת העברת המסרים המיידית, מסנג'ר. שיחתם אף גולשת לתחומים אחרים ואישיים מלבד תמיכה טכנית במחשב. לאחר שהצעותיו של רועי מעלות חרס הוא מציע למוטי להגיע לביתו על מנת לסדר לו את מחשבו וזאת ללא תשלום.

- סיגל בת ה-15 מתכתבת בפורום לבני נוער העוסק בנושאי גיל ההתבגרות. היא מכנה עצמה בכינוי "סיגל15" ובמהלך הגלישה היא מתחילה לשוחח עם אדם הקורא לעצמו "מחפש חום ואהבה". השיחה עוסקת בלהקות פופ לועזיות ובמקצועות בית הספר השונים כאשר במהלכה השניים חושפים פרטים על עצמם כגון גיל, איזור מגורים, תחביבים. אט אט השיחה מקבלת גוון שונה כאשר "מחפש חום ואהבה" מעלה תכנים בעלי גוון מיני ואף שולח לה תמונות פורנוגרפיות. סיגל מבקשת מ"מחפש חום ואהבה" שבינתיים הזדהה בשם "ניב" שיפסיק לשוחח עימה על נושאים אלה ושיחדל מלשלוח לה תמונות אחרת תסיים את השיחה עימו. "ניב" עושה כדבריה ומתנצל פעמים רבות. השיחה חוזרת להיות בעלת אופי תמים כפי שהייתה בתחילתה וכעבור כשעה מבקש "ניב" מסיגל את מספר הטלפון שלה.

- במהלך גלישה בפורום מעריצים של להקת רוק כבד פופולארית, נוצר קשר אינטרנטי בין אייל לאדם המכנה עצמו "איתמר". השניים מגלים נושאי שיחה משותפים רבים הכוללים מוזיקה, תחביבים ותוכניות טלוויזיה אהובות. כעבור חודש של שיחות באמצעות הרשת, מספר אייל ל"איתמר" כי הוריו גרושים וכי המצב הכלכלי בביתו אינו טוב. "איתמר" משמש לאייל כאוזן קשבת, תומך בו נפשית ואף מציע לו עבודה בחברת הפצות אותה הוא מנהל לדבריו. "איתמר" אינו מוסר פרטים בהקשר למשלח ידו פרט לעובדה כי מדובר בשכר גבוה מאוד העשוי לעזור לאייל לשפר את המצב הכלכלי הקשה בביתו.

השאלות לדיון:

לגבי כול מקרה יישאלו התלמידים מספר שאלות.

- האם ישנם במקרה המתואר נוריות אזהרה העשויות להעיד על סכנות אפשריות כלשהן? פרטו.
- באילו אמצעי זהירות, אם בכלל, יש לנקוט במקרה המתואר? רשמו כללי זהירות שישמשו את הגולש בתרחיש והתייחסו גם למקרה בו הגולש החליט להיפגש עם האדם עימו שוחח או לעבור עימו לשיחה טלפונית.
- מה היה המשך התרחיש לו אתם הייתם נמצאים במקומם של הגולשים שנחשפו לנוריות האזהרה? פרטו.
- נסחו סיסמא במסגרת קמפיין פרסומי ל"יום האינטרנט הבטוח" בהתאם לתרחיש המתואר.

אתרים העוסקים באינטרנט בטוח:

חכמים ברשת

האתר נועד להדריך ילדים, הורים ומורים בכללי היסוד של גלישה זהירה ברשת. האתר מציג את סכנות הגלישה וכן המלצות מעשיות להתמודדות. באתר מתבקשים הילדים להתלבט בדילמות שונות העשויות להתעורר בעת השימוש ברשת. להורים ולמורים מוצע מדריך מיוחד, ובו המלצות לשמירה על בטחון הילדים בבית ובבית-הספר. אתר זה, מבית סנונית, הוא חלק מתכנית גלים לבתי ספר היסודיים.

<http://galim.org.il/peoples/safety>

מנהל חברה ונוער

באתר ניתן למצוא מידע וחומרי הפעלה בנושא האינטרנט על היבטיו השונים, לדוגמא: אתיקה ואינטרנט, חבלה ברשת – דילמה מוסרית, זכויות יוצרים באינטרנט וכדומה.

<http://noar.education.gov.il/main/upload/menu/activity.html>

אינטרנט זה לא משחק ילדים

בכתבה, העוסקת בנושא הסכנות באינטרנט, ניתן לקרוא על הסכנות המצויות ברשת, על סימנים מחשידים ועל אמצעי הסברה, מניעה והגנה. כמו כן, מצויות בה כתובות שונות של אתרים המיועדים לילדים.

<http://perkol.itgo.com/safekids.htm>

ביבליוגרפיה

- הירש, עופרה. "לגלוש באינטרנט זה כיף אבל... צריך להיזהר", מדריך הורים ומורים לבטיחות ילדים ברשת עפ"י מסמך של ועדת האינטרנט הממשלתית, משרד האוצר, הוצאה לאור: מיכה אלימלך, ישראל 2007.
- עילם, ליאור. "התמכרות לאינטרנט", אינטרנט עכשיו : מגזין לאתרי אינטרנט בארץ ובעולם, הוצאה לאור: אריג'נט, 1998.